

Dvostruko slavlje

Paul Michael Zulehner – počasni doktor sveučilišta Babes-Bolyai, Cluj-Napoca u Rumunjskoj

Klara Csiszar

k.csiszar@ku-linz.at

Ana Živković

anazivkovic162@gmail.com

Umirovljeni sveučilišni profesor pastoralne teologije na Sveučilištu u Beču Paul Michael Zulehner je 21. studenoga 2019. primio titulu počasnoga doktora na rumunjskom sveučilištu Babes-Bolyai u gradu Cluj-Napoca. A budući da se to događalo uoči njegova osamdesetog rođendana tom je prigodom organiziran i znanstveni skup o temi »Papa Franjo i pastoralna teologija u Srednjoj i Istočnoj Europi. Uvid u situaciju i razvojne mogućnosti 30 godina nakon društvenih promjena«. Ovo dvostruko slavlje Zulehner je proslavio u zajedništvu s velikim brojem prijatelja i poznanika iz različitih europskih zemalja, među kojima je bilo i nekoliko predstavnika iz Hrvatske: stipendisti Pastoralnoga foruma iz Beča i negdašnji doktorandi dr. sc. Jadranka Rebeka Anić i dr. sc. Ivo Džinić, te sadašnja Ana Živković. Dr. sc. Jadranka Rebeka Anić je održala i pozvano predavanje na temu »'A isto tako je istinito da muško i žensko nisu nešto strogo ograničeno' (AL, 286). Tipovi žena i muškaraca: usporedba između Austrije i Hrvatske«. U prekrasnom rumunjskom gradu, u kojem je inače 1443. rođen i hrvatsko-ugarski kralj Matija Korvin, doista je bilo vrlo svečano, ali i znanstveno-teološki inspirativno i ohrabrujuće, napose u pogledu daljnje razvoja crkava u reformskim demokratskim zemljama Srednje i Istočne Europe. Ovo je prilika da se i kod nas ukratko podsjeti na značenje teološke misli i crkvenoga djelovanja Paula Michaela Zulehnera općenito, kao i na njegov doprinos razvoju Crkve u Srednjoj i Istočnoj Europi pa tako i one u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini.

Život i djelo

Paul Michael Zulehner je bez sumnje jedan od najpoznatijih živućih pastoralnih teologa, religijskih sociologa i istraživača vrjednota našega vremena. Danas kao umirovljeni bečki pastoralni teolog, vrlo je dobro poznat kako na

području Zapadne Europe tako i u Srednjoj i Istočnoj Europi, napose po svojim pastoralno-teološkim i religijsko-sociološkim studijama, ali isto tako i po svojoj crkvenoj kritičko-lojalnoj misli. Osim toga se bez ikakve zadržke može ustvrditi i da niti jedan drugi teolog s njemačkoga govornog područja nije toliko pridonio unaprjeđenju crkava u postkomunističkim zemljama kao što je to ovaj teolog učinio.

Rođen je 20. prosinca 1939. godine u Beču. Od 1958. do 1964. godine je studirao filozofiju i katoličku teologiju na Sveučilištu u Innsbrucku. Doktorirao je iz područja filozofije 1961. godine s temom »Religija u životu industrijskih radnika«, a nedugo poslije toga 1964. godine i iz područja teologije s temom »Crkva i austromarskizam«. Ovaj drugi doktorski rad je nakon prve objave 1967. godine, ponovno objavljen 2016. godine pod naslovom »Religija i industrijsko društvo – O otuđenju između Crkve i radništva. Povijesna i empirijska studija«. Zulehner je zaređen za svećenika 1964. godine, a nakon što je kratko djelovao kao kapelan u jednoj župnoj zajednici, obnašao je službu studijskog prefekta od 1967. do 1969. godine i zamjenika rektora u bogoslovnom sjemeništu Bečke nadbiskupije. U isto vrijeme je bio angažiran i kao asistent na Institutu za socijalnu etiku Sveučilišta u Beču.

Potom je uslijedilo daljnje obrazovanje kod američko-austrijskog sociologa Thomasa Luckmanna (1927.-2016.) u Konstanzu te kod velikog njemačkog teologa Karla Rahnera (1904.-1984.) u Münchenu. Habilitirao je 1974. godine u Würzburgu kod živućeg njemačkog teologa Rolfa Zerfaša iz područja pastoralne teologije i pastoralne sociologije s temom »Sekulariziranje – religija po izboru«. Između 1974. i 1975. godine je bio zamjenskim predavačem na sveučilištima u Bambergu i Passauu u Njemačkoj, a 1975. godine je i formalno pozvan da kao sveučilišni profesor djeluje upravo u Passauu. Ondje je, pored svojih profesorskih obveza, uvelike pridonosio radu ureda za dušobrižništvo, a samim time i cjelokupnom pastoralnom razvoju biskupije Passau. Godine 1984. je pozvan na Katolički teološki fakultet sveučilišta u Beču, gdje je preuzeo najstariju katedru pastoralne teologije na svijetu koja postoji od 1774. godine. Na ovom učilištu je u dva navrata izabran i za dekana od 1991. do 1993. i od 2000. do 2007. godine, a tu je i ostao pune 24 godine, odnosno do svojega umirovljenja 2008. godine.

Zbog svoje znanstvene angažiranosti i kvalitete Zulehner je bio odlikovan brojnim odličjima. Za kvalitetno izrađen doktorski rad iz filozofije dobio je 1966. godine nagradu Leopold Kunschak, a 1967. godine nagradu Theodor Innizer za teološku disertaciju. Zbog znanstvene studije s temom »Religija bez Crkve? Religiozno ponašanje industrijskih radnika« iz 1969. godine dobio je nagradu Karl Renner i Theodor Korner. O Zulehnerovu velikom znanstvenom doprinosu svjedoči između ostaloga i činjenica da je primljen među članove kako Austrijske tako i Europske akademije znanosti i umjetnosti. Uz to je od 1985. do 1999. godine bio i članom savjeta Austrijskoga istraživačkoga društva,

a 2009. godine mu je dodijeljen veliki srebrni križ časti za zasluge promocije Republike Austrije. Godine 2015. dobio je prvu titulu počasnoga doktora Sveučilišta u Erfurtu zbog znanstvene djelatnosti i crkvenopolitičkih zasluga.

Zulehnerovi znanstveno-istraživački projekti su uvijek bili i ostali vrlo aktualni te su imali i proročansku dimenziju. Naime, njegova znanstvena strast i predana zauzetost drže ga uvijek korak ispred drugih u razmatranju razvoja i Crkve i društva općenito. Neka od njegovih značajnijih socio-religijskih empirijskih istraživanja su »Obuhvatna studija o religiji u životu Austrijanaca i Austrijanki 1970.-2010.«, potom i u Hrvatskoj vrlo poznato istraživanje »Europsko istraživanje vrednota 1991. i 2008. godine« čije je vođenja danas preuzela jedna od njegovih bliskih suradnica Regina Polak u suradnji s Christianom Frieslom. Osim toga, valja spomenuti i značajna tri istraživanja roda u Austriji 1992., 2002. i 2012. godine, a 2008. godine je Zulehner bio odgovoran i za realizaciju istraživanja roda u Njemačkoj. Vrlo poznato njegovo empirijsko istraživanje o muškarcima je započelo 1992. godine, a ponovljeno 2002. i 2012. godine. Kada je riječ o različitim skupinama i kategorijama vjernika u Crkvi nezaobilazna su istraživanja o svećenicima 2000. i 2010. godine, o pastoralnim referentima i referenticama 2006. godine, te o članovima župnih pastoralnih vijeća 2009. godine.

Njegovi interesi za Srednju i Istočnu Europu također su rezultirali brojnim velikim empirijskim istraživanjima. S mađarskim religijskim sociologom Miklósom Tomkom (1941.-2010.) Zulehner je 1978. i 2008. godine istraživao religioznu dimenziju u postkomunističkim zemljama Srednje i Istočne Europe. Nakon urušavanja komunističkoga totalitarizma u Europi nastojao je znanstvenim istraživanjem pridonijeti repozicioniranju Crkava u novim demokratskim reformskim društvima. U tom smislu su značajna dva međunarodna istraživačka projekta »Aufbruch 1« 1997. i »Aufbruch 2« 2007. godine, provedena u deset postkomunističkih zemalja, a između ostalih i u Hrvatskoj, s ciljem da rezultati tih istraživanja pridonese boljem pozicioniranju i razvoju Crkava u novonastalim društvenim okolnostima. Među brojnim suradnicima na ovom znanstveno-istraživačkom projektu bilo je zastupljeno više hrvatskih znanstvenika.

Zulehner interes i zauzetost za Srednju i Istočnu Europu pokazuje od osamdesetih godina prošloga stoljeća, kada se na inicijativu nekadašnjeg bečkog kardinala Franza Königa, kao nositelj katedre pastoralne teologije u Beču, nije usmjerio na Latinsku Ameriku, kako to uglavnom čine pastoralni teolozi njemačkoga govornog područja, nego je prihvatio fokusiranje prema Srednjoj i Istočnoj Europi. Od tada je u svim svojim nastojanjima u tom pogledu imao i snažnu podršku kardinala Königa, tako da je već 1989. godine utemeljen Pastoralni forum u Beču kao udruga za unaprjeđenje crkava u Srednjoj i Istočnoj Europi. Ova je udruga kroz program stipendiranja pod geslom »U noge umjesto u kamenje« (*Beine statt Steine*) omogućila da se u posljednjih tridesetak godina

više od 124 žena i muškaraca, laika i svećenika, promoviralo ili habilitiralo na Sveučilištu u Beču, i to najviše na području pastoralne teologije, ali isto tako i na drugim teološkim i neteološkim znanstvenim područjima. Većina od njih je danas u svojoj domovini i mjesnoj crkvi angažirana na vrlo odgovornim funkcijama radi implementiranja naučenoga znanja i stečenoga iskustva o Crkvi koja treba biti otvorena svjetskim izazovima i senzibilizirana za potrebe današnjih generacija. Kada je riječ o Crkvi u Hrvata, valja istaknuti da je ovaj program stipendiranja od strane Pastoralnoga foruma u Beču do sada realiziralo, ili ga trenutno ostvaruje, 16 osoba iz Hrvatske te 4 osobe iz Bosne i Hercegovine. Velika većina njih je uspješno završila doktorski studij, stekla kvalitetno znanje i bogato iskustvo života u Austriji, te rade u svojim mjesnim zajednicama za dobro Crkve i čitavoga društva u koje su se vratili.

Zulehner je još i danas znanstveno vrlo aktivan i produktivan, a o njegovoj dosadašnjoj znanstvenoj djelatnosti svjedoče: više od 100 monografija, potom 50-ak objavljenih knjiga te oko 700 članaka u časopisima i zbornicima. Pored znanstvenog rada Zulehner je nerijetko bio i crkveno te crkveno-politički vrlo angažiran. Tako je, primjerice od 1985. do 2000. godine obavljao službu savjetnika predsjednika Vijeća europskih biskupskih konferencija (CCEE), a sudjelovao je i u procesima dijecezanskih sinoda u Beču i Rottenburg-Stuttgartu, kao i u domišljanju pastoralnoga razvoja biskupije Passau i izradi njezina pastoralnog plana – *Pastorale Entwicklung Passau* (PEP), koji u mnogočemu može poslužiti kao paradigma kvalitetnog i vizionarski usmjerenog pristupa crkvenoj zbilji.

Teologija za novo oblikovanje Crkve

Paul Zulehner kao pastoralni teolog i danas predano nastoji dati dobro promišljene, empirijski nosive i isusovski utemeljene smjernice u vremenima crkvene reorganizacije. Te smjernice, kako sam tvrdi, na tragu su stoljećima prisutne vizije Isusova pokreta, vizije iz koje je izrasla Crkva kao »znak i sredstvo« (*Lumen gentium*, 1) i prema kojoj se Crkva uvijek može orijentirati – ili bi se trebala orijentirati – prilikom neizbježnog restrukturiranja crkvenoga oblika u našim modernim kulturama (Zulehner, *Mitgift*, 2014.). Njegova pastoralna teologija ima sasvim jasnu logiku koja glasi: Uroniti u Boga i izroniti pored svojih bližnjih. Time Zulehner pledira za usko povezivanje mistike i politike, pri čemu pod politikom razumije poredak ljubavi u kojem ljudi prispjevaju do više životnih prilika. Ljubav prema Bogu i ljubav prema bližnjima su komplementarna motrišta vjerovanja, a to dvostruko kretanje ljubavi Zulehner iščitava na Isusovom pokretu, trudeći se u svojoj pastoralnoj teologiji iznova oživjeti takvu dinamiku života kao jedinu relevantnu viziju za reorganizaciju Crkve. U tom smislu Zulehneru je stalo do Crkve koja u svjetlu takvih vizija neprestance

propitkuje svoj radni program i svoje strukture za preobrazbu različitih društava upravo kulturom ljubavi.

Zulehnerova teološka misao stoji u znaku spasenjskoga optimizma. Budući da Isusovu smrt i uskrsnuće treba shvatiti univerzalno, onda i Crkva u svojem praktičnom djelovanju mora pokazati svoje »katoličko« biće otvaranjem čitavome svijetu. Upravo se na tom temelju može razumjeti interkulturalni, interreligijski i interkonfesionalni dijalog kao zalaganje za mir kao trajnu obvezu Crkve. Zajednički nazivnik koji povezuje sve velike religije svijeta, prema Zulehneru, jest krepost milosrđa. Spasenjski optimizam kao paradigma djelovanja Crkve te milosrđe kao unutarnji motiv vjerovanja daju nov smisao i samom pojmu poslanja ili misije. U svjetlu Zulehnerove teologije misija se može shvatiti samo u integralnom smislu, odnosno ona se ostvaruje ako je Crkva djelatna u svijetu kao »svjetlo svijeta« i »sol zemlje« (Mt 5, 13), ako otkriva smisao čovjekova postojanja te čovjeka oslobađa straha koji je u njemu duboko ukorijenjen.

Zulehner je teolog koji rado sluša, diskutira i izaziva. Njegova je teologija optimistična, usmjerena na budućnost, teologija u kojoj Božja povijest neprestance ostaje u žarištu s čovjekom. U tu povijest Boga sa svakim čovjekom vidi pozvanu i Crkvu. Visokom teološkom, duhovnom i izražajnom kompetencijom on uspijeva kreativno i precizno predstaviti vlastitu teološku misao kako u znanstvenoj zajednici tako i »među pukom«. Njegovo oblikovanje novih riječi i izraza bogatih sadržajem odavno su prepoznatljivi u struci, ali i u crkvenom govoru općenito. Zahvaljujući njegovoj vrlo intenzivnoj predavačkoj djelatnosti (više od stotinu predavanja godišnje) i zahvaljujući njegovoj još i danas aktualnoj teološkoj misli, Zulehner je jedan od najtraženijih i najpoznatijih teologa njemačkoga govornog područja i šire. Njegov nasljednik i aktualni nositelj katedre pastoralne teologije Sveučilišta u Beču Johann Pock ocijenio je Zulehnera kao jednog od najprofiliranijih teologa mlađe povijesti, koji se razumije kako u crkvena tako i u društvena pitanja, koji je znanstveno priznat, te koji uspijeva svoje znanstvene spoznaje posredovati i široj javnosti.

Njegova crkvena i teološka originalnost i veličina očituju se u dubokoj ukorijenjenosti u kršćansku tradiciju, s jedne strane, te u predanu nastojanju oko shvaćanja logike modernoga svijeta, s druge strane. Njegova teologija, kao i njegov život, pokazuju da je uvažavanje i tradicije i inovacije ključ za Crkvu budućnosti koja je sigurna u svojem cilju, koja je po mjeri Isusa Krista i koja je istodobno i primjerena svakom vremenu. Upravo je toj aktualnosti i izazovnosti Crkve za suvremeni svijet i napose čovjeka u njemu bez sumnje uvelike pridonio i Paul Michael Zulehner. U nadi da će tako biti i dalje dokle god to bude moguće, treba Zulehneru iskreno čestitati i zaželjeti još mnogo ljeta!